

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

**Всеукраїнський науково-практичний семінар
«Розвиток освіти в добу Української революції
(1917–1921)»**

*Збірник матеріалів
Всеукраїнського науково-практичного семінару*

17 травня 2017 року

Київ – 2017

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 9 від 30 травня 2017 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редкол.), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Зозуля С. М., кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Страйгородська Л. І., кандидат історичних наук, заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Літературний редактор:

Мося І. А., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Рецензенти:

Гавриленко Т. Л., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка;

Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Р 64 **Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)** : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Страйгородська Л. І. ; літ. ред. Мося І. А.]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2017. – 103 с.

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «**Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)**», що відбувся в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

УДК 37(091)(477)"1917/1920"(082)

ЗМІСТ

Розділ 1. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	6
<i>Березівська Л. Д.</i> ПРОЕКТ ЄДИНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ ПРО ДВНАДЦЯТИРІЧНУ ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ОСВІТУ (1917–1921)	6
<i>Іванюк Г. І.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ НОВОЇ ШКОЛИ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921 рр.)	8
<i>Зайченко І. В.</i> ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПУБЛІЦИСТИЦІ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1918 рр.	10
<i>Кравченко О. О.</i> ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ТА КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОЛЕТКУЛЬТУ (1917–1932)	13
<i>Міхно О. П.</i> ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ ВИДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ З ІСТОРІЇ ОСВІТИ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.	14
<i>Тарнавська С. В.</i> ЧАСОПИС “ОСВІТА” (1918–1919) ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	16
<i>Бондаренко В. В.</i> ВИСТАВКА “УКРАЇНСЬКА КНИГА 1917–1921 рр. (З ФОНДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ)”: СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ	18
<i>Вараксіна Н. В.</i> ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ “ВІЛЬНА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА” (1917–1920 рр.)	20
<i>Дубрівна Г. М.</i> “ІЗ ІСТОРІЇ ОСВІТНЬОГО РУХУ НА УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1919 РОКІВ” СТЕПАНА ПОСТЕРНАКА ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ	21
<i>Іващенко В. М.</i> РОЛЬ ЧАСОПИСУ “НОВА ШКОЛА” У РОЗБУДОВІ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ	23
<i>Кемпе В. Ю.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ КНИЖКОВОЇ ВИСТАВКИ ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ “РОЗВИТОК ОСВІТИ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921)”.....	24
<i>Лопатко Л. А.</i> РОЛЬ “ВІЛЬНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ” У ЗАРОДЖЕННІ НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ	26
<i>Рудницька Т. О.</i> НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА НА ВИСТАВЦІ “УКРАЇНСЬКА КНИГА 1917–1921 рр.” У ПЕДАГОГІЧНОМУ МУЗЕЇ УКРАЇНИ	29
Розділ 2. РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	31
<i>Коляда Н. М.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДИТИНСТВА В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921)	31
<i>Петренко О. Б.</i> ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РІЗНИХ СТАТЕЙ.....	33

<i>Антонець Н. Б.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ СПІЛКИ (1917)	36
<i>Бричок С. Б.</i> ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА В РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ВОЛИНІ	38
<i>Гудовсек О. А.</i> ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ШКОЛАХ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	40
<i>Селецький А. В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ СЕКРЕТАРІАТУ ОСВІТИ УНР З УКРАЇНІЗАЦІЇ ШКОЛИ	41
<i>Січкач А. Д.</i> ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ ЗА МАТЕРІАЛАМИ З'ЇЗДУ ДІЯЧІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ (Київ, 10–13 січня 1919 рік)	44
<i>Бондарчук Л. М.</i> СТОРІНКА ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА	45
<i>Вознюк О. В.</i> ЕТНОКОНФЕСІЙНІ ГРОМАДИ В ПОШИРЕННІ ЗНАНЬ У ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921 рр.)	47
<i>Шелюк Г. В.</i> УКРАЇНІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ ВОЛИНІ В РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	48
<i>Шпичак І. П.</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦВИХУ В УКРАЇНІ (1920 р.)	51
Розділ 3. ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І ДОРΟΣЛИХ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗА ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ	53
<i>Кульбіда С. В.</i> ПЕРШІ ЗАХОДИ З НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ НЕЧУЮЧИХ У ПЕРІОД ЗАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	53
<i>Кравець Н. П.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ М. М. ТАРАСЕВИЧА В СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ	55
<i>Бащенко К. О.</i> ПОСТАТЬ ІВАНА СОКОЛЯНСЬКОГО В ПЕРІОД 1917–1921 РОКІВ	57
<i>Іванюшева Н. В.</i> ДАКТИЛЬНА АБЕТКА ДВАДЦЯТИХ РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....	59
<i>Лещенко Л. О.</i> АКТИВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НЕЧУЮЧИХ АКТИВІСТІВ ПЕРІОДУ 17–21 РОКІВ МИНУЛОГО СТОЛІТТЯ	61
<i>Мужайло І. С.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДЛЯ ГЛУХИХ НА ПОЛТАВЩИНІ.....	63
Розділ 4. ПОСТАТІ ОСВІТЯН ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	66
<i>Гавриленко Т. Л.</i> С. О. СІРОПОЛКО ПРО НОВУ УКРАЇНСЬКУ ПОЧАТКОВУ ШКОЛУ	66
<i>Лашко М. В.</i> ПРОСВІТНИЦЬКО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ М. ГРІНЧЕНКО В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921).....	68
<i>Мося І. А.</i> БАГАТОГРАННА ОСОБИСТІСТЬ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА.....	70
<i>Олійник В. В.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. ДУРДУКІВСЬКОГО ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ: ДОБА УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921).....	72
<i>Попович А. С.</i> ВНЕСОК К. ЛУЧАКОВСЬКОГО В ПІДРУЧНИКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	74
<i>Стельмашук Ж. Г.</i> ІДЕЇ С. РУСОВОЇ ПРО РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ У ВИХОВАННІ В ЇЇ ПРАЦЯХ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.....	76

<i>Страйгородська Л. І.</i> СПИРИДОН ЧЕРКАСЕНКО ЯК АКТИВНИЙ УЧАСНИК ВІТЧИЗНЯНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	77
<i>Баліка Л. М.</i> ВНЕСОК С. СІРОПОЛКА В ОРГАНІЗАЦІЮ РОБОТИ ШКІЛЬНИХ І НАРОДНИХ БІБЛІОТЕК У ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	79
<i>Бондарчук О. Б.</i> ПОРТРЕТ В. П. НАУМЕНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ	81
<i>Кропочева Н. М.</i> ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АРКАДІЯ ЖИВОТКА (1918–1919 рр.): НАПРЯМИ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	83
<i>Палійчук Р. І.</i> НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Я. Ф. ЧЕПІГИ (ЗЕЛЕНКЕВИЧА) ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	85
<i>Потапенко Є. П., Ткач М. С.</i> ДОШКІЛЛЯ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ПЕДАГОГІЧНИХ ПОРТРЕТАХ	86
Розділ 5. ДОБА УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ЗМІСТІ СУЧАСНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	89
<i>Гупан Н. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	89
<i>Капелюшний В. П.</i> ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ “УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917–1921 РОКІВ” У СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКАХ ТА НАВЧАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	90
<i>Венгловська О. А.</i> ВИВЧЕННЯ ОСВІТИ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	92
<i>Осьмук Н. Г.</i> ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РОКІВ.....	94
<i>Гайда Л. А.</i> РЕГІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПРОЕКТ “ЗА ВОЛЮ І ДОЛЮ УКРАЇНИ” (НАШ КРАЙ У 1917–1921 РОКАХ)	97
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	100

педагогічних форм навчання, увага до особливостей і культурно-освітніх потреб національних меншин, залучення громадських інститутів до вирішення проблем освітянської галузі.

А. Д. Січка

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЛЯ ЗА МАТЕРІАЛАМИ З'ЇЗДУ ДІЯЧІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ (Київ, 10–13 січня 1919 рік)

Згідно з постановою Першої наради діячів позашкільної освіти і дошкільного виховання про організацію Департаментом щорічних з'їздів було призначено другий з'їзд на 10–13 січня 1919 р. Незважаючи на складні політичні події в листопаді та грудні (“більшовицькі вибухи в містах і тяжкий рух на залізниці”), що перешкодили багатьом делегатам прибути своєчасно й навіть зовсім не прибути до Києва, з'їзд відбувся у визначений термін [1, с. 2].

Студіювання матеріалів доповідей, заслуханих на засіданнях секції дошкільного виховання під головуванням професора Володимирського (11–12 січня): “Роль лікаря в дитячому садку” (Григор'єва), “Майдани” (Ейсурович), “Дитячі майдани” (Магнештейн), “Міські дитячі садки” (Нікатова), “Рухавки, ігри” (Нартова), “Дитяча книжка в системі трудового виховання” (Родников), тез та резолюцій, ухвалених з'їздом на їх основі, уможливило виокремити пріоритетні напрями розбудови українського дошкільля: 1) запровадження загального дошкільного виховання в містах і селах шляхом державного субсидіювання як органів народного й міського самоврядування, так і громадських та національних організацій [1, с. 13]; визнання обов'язковості для держави (не для батьків) дошкільного виховання [1, с. 13]; забезпечення юридичного та матеріального становища “робітниць” дитячого садка: 4–5-ти годинний робочий день при наповнюваності груп – 12–20 дітей; кожні п'ять років – надбавка до заробітної платні (відповідно до “класу посади”); щорічна 2-місячна відпустка) [1, с. 13, 25, 95]; включення до штатного розпису дитячого садка лікаря-педагога, складовою підготовки якого має бути “якнайширше знайомство з природою дитини з точки зору” тогочасної педагогіки [1, с. 14]; організація “життя дитячого садка” відповідно до “вимог педагогіки” та з дотриманням гігієнічних умов [1, с. 13]; визнання гри як “законної” потреби дитячого організму та створення сприятливих умов для “вільних” ігор дітей [1, с. 25]; утвердження необхідності функціонування дитячого майдану впродовж року під керівництвом осіб із загальною та спеціальною педагогічною освітою. Визначення гри й ручної праці як головних компонентів змісту роботи дитячого майдану [1, с. 19].

У поступі українського дошкільля певний резонанс викликала доповідь Родникова “Дитяча книжка в системі трудового виховання”, виголошена на засіданні дошкільної секції. Родников не погоджувався з актуальним на той

час в Україні закликом Песталоцці: “Геть слова” [1, с. 3] та вченням Шопенгауера, сутність якого зводилася до того, що книга “паралізує в дитині натуральні прагнення до діяльності” [1, с. 4]. Своє твердження: “Без голови не потрібно й рук” він пояснив тим, що вирізування, наклеювання та інші види ручної праці – речі дуже гарні, однак “самі по собі вони енергії не виховують” [1, с. 4]. Учений зазначив, що тільки робота думки створює запас внутрішньої енергії, котра забезпечує моральну непохитність і силу для праці. Доповідач аргументовано доводив значення книги для “пробудження роботи думки” та активного прояву творчості дитини [1, с. 5–6]. Згідно з тезами, ухваленими з’їздом за матеріалами доповіді Родникова, “трудове виховання разом з ручною працею мають надбавити більше духовної енергії вихованцю”, а найважливішим засобом цього надбання – є книга [1, с. 7].

Пріоритетними напрямками розбудови українського дошкілля за матеріалами загальних слухань (13 січня 1919 р.), на нашу думку, були: забезпечення на наукових засадах “вироблення” національної системи дошкільного виховання [1, с. 63] та розроблення концепції щодо підготовки фахівців (передбачено створити комісію “щоб розглянути в деталях питання підготовки працівників по дошкільному вихованню...”) [1, с. 94].

Список використаних джерел

1. Труди з’їзду діячів Позашкільної Освіти й дошкільного виховання в Києві 10–13 січня 1919 року / за ред. М. Ільїнського. – Кам’янець на Поділля, 1919. – 97 с.

Л. М. Бондарчук

СТОРИНКА ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

У 1917–1920 рр. початку ХХ ст. було заборонено існування університетів як вищих навчальних закладів. Керівники Наркомату освіти УСРР оголосили їх “буржуазними” центрами, яким не місце в новому комуністичному суспільстві. Тому в Києві було ліквідовано окремі вищі школи – Імператорський Університет св. Володимира, Учительський інститут, Вищі жіночі курси. Натомість їх об’єднали й створили Київський інститут народної освіти ім. М. П. Драгоманова (КІНО). Це був навчальний заклад для підготовки вчительських кадрів.

Слід зазначити, що М. Драгоманов був саме тим духовним лідером, на ідеях якого зростала ціла плеяда діячів української культури, науки й освіти, зокрема І. Франко та Леся Українка, і який закликав до відродження мови та культури, повернення українства до власних коренів, створення національної системи освіти й виховання.

Утвердженню закладу в новому статусі сприяли такі видатні особи, як: М. Грушевський, С. Єфремов і М. Зеров, А. Астряб, С. Чавдаров, В. Майборода, Н. Дем’яненко та інші.

Новий навчальний заклад (КІНО) розміщувався та працював у приміщенні Імператорського Університету св. Володимира і за його